

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНЕ
ОСМИСЛЕННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Василь Шейко. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти) : монографія / Василь Шейко ; Національна акад. мистецтв України, Ін-т культурології. — К., 2011. — 624 с.

Характеризувати сучасність як епоху глобалізації, й не лише економічної, соціальної та політичної, а й культурно-цивілізаційної, нині стало узвичаєним. Проте зміст цього поняття ще далеко не розкритий. Що таке глобалізація? У чому її суть? Коли вона почалася і які етапи її перебігу? А головне: що несе вона людству в цілому й окремим його етнонаціональним і культурним й цивілізаційним складовим зокрема? Як взаємодіють цивілізації, народи і культури у глобалізованому світі? Основне протиріччя глобалізації, яке полягає у посиленні розриву між багатими найрозвинутішими країнами, що перейшли на стадію постіндустріально-інформаційного розвитку, та рештою людства, серед якого спостерігаємо інколи навіть регрес до попередніх стадій розвитку, — розкривається багатьма аспектами. Серед них можна вирізнити: інформаційно-технологічний, економічний, соціальний, політичний, демографічний, екологічний та культурний. З назви монографії В. М. Шейка зрозуміло, що в центрі його уваги перебуває саме культурологічний аспект цивілізаційної глобалізації.

Слід наголосити, що за наявності значної кількості праць з історії та теорії культури України узагальнювальних досліджень, присвячених висвітленню культурологічних процесів формування основ культурології у їх внутрішній цілісності, досі не з'являлось. Тим більше, навіть не поставлено було питання про зв'язок між глобалізаційними процесами та становленням культурології як окремої наукової дисципліни; хоча цілком зрозуміло, що розробка теоретичних підвалин та узагальнене осмислення культур-цивілізаційного розмаїття у планетарному вимірі безпосередньо пов'язане з усвідомленням цілокупності культури людства, усвідомленням, що могло відбуватися

лише за умов початку глобалізаційного процесу. До того ж автор обрав за пріоритетний напрям аналізу історико-методологічний аспект. Враховуючи кризу сучасної методології наукових досліджень, методологічний аспект дійсно стає найбільш актуальним.

У сучасних умовах великого значення набувають дослідження історико-культурологічних концепцій і парадигм еволюції нашої цивілізації в добу глобалізму, які поєднують міждисциплінарні науки і підходи в галузі історії, філософії, культурології, соціології, етнології, психології тощо. Тому вкрай важливо, що ці та інші, необхідні для розуміння сучасного стану людства, питання підіймаються і ґрунтовно розглядаються у книзі відомого і авторитетного дослідника: харків'янина — доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча мистецтв України, члена-кореспондента Національної академії мистецтв України, ректора Харківської академії культури та завідуючого кафедрою культурології цього закладу Василя Миколайовича Шейка. Його попередні праці з питань історії та теорії культури добре відомі фахівцям і широкому загалу читачів, що цікавляться культурологічною, цивілізаційною та глобалістичною проблематикою, зокрема — на матеріалах України.

Актуальність обраної теми визначається і необхідністю порівняльного аналізу основних культур-історичних концепцій з метою виділення в них продуктивних моментів для подальшого створення узагальненої (як слушно пропонує автор на ґрунті синергетичної парадигми) концепції культурогенезу. Дослідження, як уже наголошувалось, спирається на міцну джерельну базу, і безумовною заслугою автора є ретельне вивчення і критичний підхід до наявних джерел і теоретичної літератури з обраної теми. Такий підхід дозволяє автору чітко

визначити структуру таких змістоутворювальних понять, як “культура”, “цивілізація”, “інформаційна цивілізація”, а також виявити закономірності еволюції культури України у світовому культурно-історичному та глобалістичному вимірах. У роботі чітко простежено тісний взаємозв’язок усіх аспектів теоретичного дослідження історичних та культурологічних концепцій розвитку цивілізаційних процесів ХІХ — початку ХХІ ст., зокрема — України.

На особливу увагу заслуговує розроблена в монографії ідея про існування простору цінностей, мети та смислів, яка розгортається в системі “людина — суспільство — природа — космос” і визначає базові світоглядні форми та орієнтири світопізнання людини. Дослідницька манера автора відзначається цілісністю і системністю, прагненням побачити кожне соціокультурне явище в історичному та природно-космічному контекстах, стосовно людини. Варто наголосити, що суспільство, зокрема українське, в цій структурі розглядається не абстрактно-спрощено (як було прийнято раніше — через систему соціально-економічних відносин), а конкретно — як окреме цивілізаційно-національне, соціокультурне утворення. Це дає можливість побачити принципове розмаїття людських соціумів, які по-різному взаємодіяли і взаємодіють з довкіллям і, зрештою, з космосом.

Саме такий підхід дозволяє під новим кутом зору подивитися на феномен української культури ХХ ст. на тлі глобальних культур-цивілізаційних процесів і зробити слухні спостереження. Так, заслуговує на увагу і підтримку висновків про те, що процеси українізації у 20-х рр. ХХ ст. слід розглядати як закономірний наслідок саморозвитку української нації, а не пояснювати їх передусім більшовицькою політикою “коренізації”. Дослідник розглядає історію української культури як важливу складову світового культурно-історичного процесу, акцентуючи увагу на маловідомих сторінках історії української культури або найбільш дискусійних проблем. Такий підхід до вивчення історії і культури українського народу сприятиме, на наш погляд, появі нового покоління наукових досліджень із зазначеної проблематики.

Значна увага приділяється аналізу таких малодосліджених питань ХІХ—ХХ ст., як культурологічний феномен, історія української інтелігенції та формування культурологічної парадигми, негативний вплив ідеологічного більшовицького перевороту на еволюцію духовного життя України, її культуру тощо. Автор аналізує також основні етапи історії формування української культурології в останніх десятиріччях ХХ ст., узагальнюючи водночас головні тенденції розвитку культури України на сучасному етапі.

І, нарешті, в монографії з нових методологічних позицій простежуються як традиційні, так і сучасні проблеми історії становлення та розвитку української культурологічної думки в контексті еволюції світової цивілізації і культури. Характерно, що така концепція побудована на маловідомих та невідомих досі, зокрема й архівних, матеріалах і документах.

Автор приділяє головну увагу інформаційній насиченості й гущині в межах вітчизняного соціуму, і це є цілком слухним. Але, на мій погляд, у визначенні культури слід більше уваги приділяти її ідейно-ціннісно-мотиваційному ядру, в якому розрізняються загальнолюдський, цивілізаційний, національний, субетнічний тощо шари. У той же час монографія тільки б збагатилася, якби у погляді на природу української культури автор більше уваги приділив би її морально-духовним, ціннісно-мотиваційним підвалинам. Адже культура є, передусім, світом, що репрезентує сферу прояву сутнісних сил людини та оптимізує людський чинник, цінності добра і краси, істини та свободи.

Підсумовуючи сказане вище, маю відзначити, що науковий доробок В. М. Шейка є новаторським, логічним дослідженням актуальних проблем культури України, виконаним на високому методологічно-міждисциплінарному рівні, з урахуванням і критичним переосмисленням практично всієї, присвяченої цьому колу питань, літератури. Дослідження стане у пригоді науковцям, викладачам, аспірантам, студентам і всім, хто цікавиться проблемами культури, цивілізації, глобалізації в цілому й стосовно України — зокрема.

ЮРІЙ ПАВЛЕНКО